

и његовог двојника у њему или ван њега, није статичан, већ је, понављам, у сталном, вртоглавом и ковитлавом покрету-вртлогу. Покрети су наиме, наш усуд и удес. Ми смо покрет („далеко од историје одвијају се / моје сеобе, оне су у мени самом, / вани их никада није ни било”). И то амбивалентан, муњевит, вртоглав покрет, носећи у себи бројне значењске одреднице, које није могуће у само једном критичком осврту побројати или појаснити већину. Осим тога, покрет односно сеобе су и наслов циклуса већ прозиване сликарке Којић (на корицама је њена слика), наглашавајући тако тематску конотацију кретања већих димензија (не само појединачних и тренутно наших), као и посебно значајне слојеве и печате метатекстуалног.

Управо смо сведоци активног противречја и сталног уланчавања не само очекиваног манихејског досега, него и узајамне надреалне игривости речи и сенки, вечности и пролазности, живота и смрти, ефемерног и духовног, чулног и спиритуалног, емпиријског и метафизичког, што све скупа песничком говору даје значењску вишеслојевитост и медитативност, којима песник сликовито и доживљајно досмишљава себе, нас и наше (не)време.

Александар Б. ЛАКОВИЋ

ПРОСТОР ХАЛУЦИНАНТНОГ УВЕСЕЉАВАЊА

Милош Латиновић, *Сјо дана кице*, „Вулкан”, Београд 2014

Док сам читала ову књигу у мојој земљи је падала киша. Неочекивано, дуго, обилно. Испрва као освежење од тешких врућина преко досадне препреке која не да напоље, да би убрзо попримила препотопске размере које ће довести до ванредног стања у земљи. Недуго пре, читала сам још једног савременог писца који је написао да смо рођени у знаку Воде – да смо кроз новију историју увек водили битку са водом. Подсетио ме је живо на причу како смо пре скоро три века отимали од воде сваки могући педаљ земље, како су наши преци заједно са другим народима гацајући по блату дошли да траже свој дом; како су се рвали са ритском негостољубивошћу, о њиховим напорима да се укорене у муљевите темеље, да се негде скрасе. И зној и крв и сузе против воде.

Међутим, сан је победио природу, напор је победио елеменат, жеља „да буде” је била јача од онога „што јесте”. И тако је човек зауздао воду и остао. И сада, после нешто више од три стотине година живимо на најплоднијој земљи Балкана. Али, вода је још увек ту као незаобилазни пратилац историје ових простора, као подсетник да оно што нам је дала, може у сваком тренутку и да нам одузме.

Ваљда је зато борба са природним елементима оставила трага на људе на овим просторима: константни напор да се преживи, будна опрезност и напрегнуто ослушкивање дамара Мајке земље су од нас начиниле оне бачве вина што одједном пуцају под притиском унутарње тензије, које је тако сликовито описао један француски средњовековни анонимни посматрач. *Празнично весеље је неопходно да би се лакрдијање која је наша друџа природа и чини се урођеном човеку, могла барем једном у години слободно иживети. Бурад с вином њрскају ако се с времена на време не оиварају оивори и не њуштиа у њих ваздух. Сви смо ми људи слабо затворене бачве које њрскају од вина мудрости, ако се то вино налази у неирестианом врењу сирахойштиовања и сираха од Бога. Потребно му је даши ваздуха да се не би њкварило. Защо ми, у одређене дане, дођуштиамо себи лакрдијаштиво, да би се заштим с још већом усрдноштиу враштили служењу Богу.* (Из циркуларне посланице париског теолошког факултета, 12. марта, 1444). Потреба да себи да одушка, да се распојаса и увесели, да заборави на грч егзистенције, начинила нас је људима који прелазе из крајности у крајност. Само не толико у страху од Бога колико од велике Природе.

Латиновић је употребио синтагму из наслова овог есеја – „простор халуцинантног увесељавања”. Као струна која се наизменично затеже и опушта, тако и људи са ових простора губе границу између стреса и екстазе, јаве и сна, муке и веселја, бола и задовољства, борбе и ужитка. Као у каквој лабораторији неког Алхемичара, те две премисе живота се мешају, претачу и преламају, па нам је често веома тешко утврдити кад престаје смех, а надире туга; кад је прилика за славље, а кад за муку. Славље постаје грч, певање бол, а ужитак мучење. Неки би рекли – типично балкански. Латиновић наглашава „земља крви и меда”. Географија, помало антропологија и дарезљива интеркултуралност, бескрупулозна политика и учитељица историја заједно са Мајком Природом су направиле својствен генотип нашег краја. У овакав друштвени миље и са оваквим становништвом сусреће се Беатрис, девојка из Лондона, која је стицајем околности принуђена да се врати у очев завичај. Неволно, обазриво, упушта се у упознавање неименоване вароши (иако њени топоси неодољиво подсећају на Кикинду) и њеног шароликог становништва. Док полако открива делиће из прошлости свог оца, којег никад није упознала, реконструишући тако и аспекте сопствене личности, Беатрис осећа испрва гађење које прераста у извесну драж према новој земљи. Међутим, у њој се никада до краја не буди и осећање припадности овој заједници, иако се чини да у њој налази какво-такво место и повезује свој живот са животима осталих људи, што не чини олако у Енглеској, а види се из њених реминисценција.

Такође, необичност ликова са којима се среће Беатрис се огледа у чињеници да су скоро сви они маргиналци или се испоставља да су мар-

гинализовани. Сивило људских судбина додатно потамњује и оловна боја кише и блата као отелотворење каљуге друштва. Ако су сви људи отпадници од друштва, ко онда чини друштво? Или је целокупно друштво ван самог друштва? Може ли се оно онда уопште и звати „друштво“? Застрашујућа реалност коју нам сугерише Латиновић помоћу наговештаја карневализације.

Иако на једном месту пише да је трг срце града (стр. 188), евоцирајући тако карневалску књижевност, Латиновић ипак смешта главне сижејне догађаје у амбијент налик *camera obscura*: у огољене станове, напуштене биоскопе, замрачене куће, мемљиве адвокатске канцеларије, скучени простор аутобуског седишта савременог доба или пак у загушљиве просторије војних учерица и клаустрофобичних земуница из 18. века.

Све подсећа на карневалску књижевност: људи свих националности, сталеза, професија и порекла; травестија и персифлажа ликова, контраст између јавних појава и понашања у интими домова; перфидне сексуалне склоности неспојивих љубавника, свеопшта хаотичност међуљудских односа. Присутан је чак и уплив фантастичног у виду лика кућног духа Готлиба који представља мост између прошлости и садашњости.

Ипак, Латиновићева сценографија је интимна, трг је преплављен блатом – нема места за сусрет људи, нема заједничког светковања. Људи се не сусрећу, не комуницирају, не поздрављају, не радују. Јавна места за окупљање су или потопљена, срушена, запуштена или неупотребљива. Људи се зато повлаче у унутрашњост својих соба, подрума, веранди, колиба, канцеларија. Срећу се и разговарају тек када их несрећа, трагедија или злочин окупе – срећу се послом, састанче из користи, ступају у љубавне односе из рачуна, воле се из предумишљаја. И трају – живе.

Један књижевни критичар је приликом једне књижевне вечери објаснио да су стари Грци називали полисом искључиво град који је имао трг – сабирну тачку друштвеног живота, где су се људи окупљали, веселили, састајали, трговали, празновали. А како се зове град који има трг, али је неупотребљив, тј. поплављен, бескористан. Да ли је то и даље град? Да ли је чудо што се људи повлаче, изолују у своје чврсто браћене и вешто скриване просторе? Да ли је киша крива? Или људи?

* * *

Посета месту свог порекла, које Беатрис шаљиво назива Бермудски троугао (123), а која симболично траје стотину дана је само један слој многокраке историје тог места; један исечак из тегобне историје освајања простора, покушаја укоренавања. Вечити топос књижевности – потрага за сопственим идентитетом, није у овом роману оптерећеност прошлошћу већ хтонски дамар бића који чини њен неизбежни, архетипски део. Како је и сам Латиновић изјавио у једном интервјуу за *Вечерње новости* од 21. марта 2014: „Балкан је подручје судара, али ту, на том нашем мосту,

је и место сусрета.” Место сусрета свих оних нација са почетка овог есеја, баш као и суживот његових ликова у овом роману – Украјинаца, Румуна, Јевреја, Шпанаца, Немаца, Срба, Цинцара.

Друга наративна линија прати живот Тиганића, односно Тигани-тија, далеког Беиног претка из 18. века који се протеже на потоње наслед-нике. Његов приповедачки глас је чак издвојен и другачијим фонтом у роману, а како се радња одвија, постаје и глас својеврсних песама у про-зи. Занимљиво је да његово приповедање не евоцира прошлост искључиво као војничку тегобу, него призива културно-историјске личности: Павла Кенђелца и оца му Христифора, Ђуру Јакшића, Шандора Петефија, Душана Васиљева, Милана Кундеру, па све до Давида Албахарија. Стога, представља и неку врсту аутопоетичког гласа, коментатора Историје да су културни делатници били и велики борци – за културу, наравно.

У Беатрис такође живе трагови уметности и културе: она је ликов-ни критичар, отац јој је био археолог (веза садашњости и прошлости), а мајка је од градске лепотице постала списатељица љубавних романа. Међутим, за разлику од културе која је била неизоставни део друштва у прошлости, у савременом добу у ком се креће Беатрис као да је нема. Друштво је испуњено правничким махинацијама, политичким ујдурма-ма, мафијашким обрачунима, сексуалним скандалима, љубавним патетич-ним интригама, ветеранским причама. Да ли је ово Латиновићев уступак свеопштој читалачкој публици по принципу „за сваког по нешто” – мало криминалистичких елемената, па једна напета љубавна прича, зачињено са мало перфидних сексуалних афера, посуто враџбинама старе Шпањолке и заслађено кућним духом? Или је роман просто знак да културе више нема? Оно што забавља не значи и да оплемењује. У сваком случају, то и није важно, јер стоти дан киша постаје снег који ће и онако прекрити сво блато и калеж, пружајући Беатрисиним очима варљиву лепоту девичанске белине. Простор халуцинантног увесељавања.

* * *

Завршавам овај есеј на Малти – земљи спеченој од сунца и изборану ветром. Годишње, овде падне само шездесет центиметара кише; не постоје извори, реке ни језера. Немају ниједно самоникло дрво, само кактусе и макије. Свако дрво је засађено и мора брижљиво да се одржава и залива. Никада нису видели снег... У мојој земљи постоје сва четири годишња доба: и летњи пљускови који вас увек изненаде па сте мокри до голе коже пре него што нађете први заклон; и пролећни град који прети да угрози усеве; јесење дуге, роморне кише што капају за врат и оне зимске што стварају поледницу по путевима. Моја земља има кишу: каква је, да је – моја је.

Драгана БОШКОВИЋ